

НЕНЧО ИЛИЕВ-СИРИУС – ЗАКЛЕЙМЕНИЯТ РЕДАКТОР

доц. д-р Гергана Начева
Бургаски свободен университет

NENCHO ILIEV-SIRIUS – THE ANATHEMIZED EDITOR

Assoc. Prof. Dr. Gergana Nacheva
Bourgas Free University

РЕЗЮМЕ: Текстът обследва живота и дейността на изтъкнатия редактор, писател и италист, представител на печата при българската легация в Рим – Ненчо Илиев-Сириус в два контекста – на интелектуалния живот в България до и след 9.IX.1944 г. и на репресивния тоталитарен режим с неговия стремеж към заличаване от колективната памет на проевропейски ориентираната българска журналистика. Отстоява се тезата, че днешното ѝ реабилитиране е доказателство за националния интелектуален живот като неразривна част от европейския цивилизационен фонд.

Ключови думи: *тоталитаризъм, Ненчо Илиев-Сириус, списание „Българин“, сталинизъм, монархизъм, фейлетони.*

ABSTRACT: The text explores the life and work of the prominent editor, writer and Italianist, a press representative at the Bulgarian embassy in Rome – Nencho Iliev-Sirius in two contexts: 1. The intellectual life in Bulgaria before and after 9.IX.1944; 2. The repressive totalitarian regime with its attempt to erase from the collective memory the pro-European oriented Bulgarian journalism. The article maintains the belief that the present day exoneration of this journalism reveals the national intellectual life as an integral part of the European civilization fund.

Key words: *totalitarianism, Nencho Iliev-Sirius, the journal “Bulgaran”, stalinism, monarchism, feuilleton*

Името на неизвестния днес Ненчо Илиев-Сириус свързваме с прозападно ориентираната ни журналистика от началото на XX век. Неговото ерудирано и висококритично перо вписва достойно българската журналистика и литература в европейския културен фонд. Той е поредният интелектуалец, когото тоталитарната действителност се опитва да заклеими и заличи от интелектуалната карта на българския XX век.

След смъртта му през 1944 г. (в някой от множеството концентрационни лагери) неговото име системно и методично е заличавано не само от речници и енциклопедии, но и от справочници (името му отсъства дори от българската Wikipedia). Така палачите му се надяват той да изчезне окончателно и завинаги. Но имената се завръщат с променените времена и светове. Днес неговият силует изплува от миналото, а поставените под строг режим в продължение на десети-

летия автори книги и статии го представят като източноевропейец с тънка чувствителност и широка интелектуална бленда.

Творчеството му – 19 книги, документални очерци, романи, романизирани биографии, разкази и фейлетони свидетелства за нагласите в българското общество през изминалия XX век. Още през далечната 1900 г. той дебютира с разказа „Щедрият дарител” в сп. „Ново слово” (който по-късно включва в сборник „Разкази” (1909) и започва активно да сътрудничи на всекидневния и специализирания литературен и хумористичен печат – в. „Смях”, „Барабан”, „Българан”, „Монокъл”, „Чавче” (на Е. Пелин), „Палячо”, „Драка”, „Щурец”, „Българска сбирка”, „Пролетна заря”, „Съвременна мисъл”, „Войнишка сбирка”, „Отечеството”, „Жило”, „Вечерна поща”, „Пряпорец”, „Заря”, „Камбана”, „Огнище”, „Народ”, „Радикал” и др. Подписва се с псевдонимите Н. И. Лаборов, Копук Копуков, Н. И. Сириус, Sir, Копук Гладориев.

За съвременната читателска публика е неизвестно, че той е един от значимите български фейлетонисти. В „Хумористична антология” на Бончо Хаджибонев /1917/ Ненчо Илиев присъства с 2 фейлетона – „Литературна хроника” и „До Джовани Орlando”, а от 1919 г. е редактор на сп. „Българан”, променяйки лявата му ориентация. Това довежда до разрыв с Христо Смирненски, Николай Фол и Иван Геннадиев, които напускат списанието. По тази причина тоталитарните корифеи му вменияват превръщането на изданието в официоз, а левият печат идентифицира Илиев като „бездарен” и „закостенял реакционер”, превърнал списанието в „блудкаво” и „трибуна на реакцията”.

Народният съд го осъжда и под влияние на тази преценка. Един от неговите екзекутори, комунистът Крум Кюлявков, пише: „Но ето, че редактор на „Българан” става Сириус, един от най-бездарните сътрудници на списанието и закостенял реакционер. Изплашената от Октомврийската революция буржоазия у нас, свила се пред настъпващата буря, можеше за известно време да слага левичарска маска на своите списания. Затова тя търпеше и нашите левичарски злободневия, затова търпеше и Смирненски в ролята на редактор. Но в 1922 г. вече тази буржоазия се беше окопитила [...] тя постави Александър Божинов за редактор на „Българан”, възлагайки му задачата да крепи със своите карикатури и поместени материали в списанието германofilската кауза на дворецовата клика [...] сега Сириус бе извикан при промяната на курса от страна на българската реакция, която усилено взе да се готви за реставрацията, да смени и курса, основната линия на списанието.” (Кюлявков, 1954: 157)

Първата му книга „Райската пустиня” (1906) му донася популярност и висока оценка от критиката. Издържана в православно-мистична менталност, тя кореспондира с романите на Н. Райнов. Съвременният коментатор Георги Тахов пише: „Райската пустиня” е творба, с която би могла да се гордее всяка национална литература. Тя е рамката на цялостното творчество на този разностранен автор.” (Тахов, 1992: 4)

Ненчо Илиев е представител на трагичното поколение, силно ангажирано с темата за войните. В Балканската той участва в сраженията при Одрин и

Чаталджа като редови войник, а през Първата световна е военен кореспондент към щаба на Първа армия. Изпраща множество дописки и статии на сп. „Отечество” и „Войнишка сбирка” – едни от малкото периодични издания, излизащи по време на ПСВ. По-късно той събира тези разкази в сборниците „По стъпките на безсмъртните” (1918) и „Разкази из войната” (1919). Визиите му за войната напомнят тези на Йордан Йовков, като него Илиев я пречупва през определен метафизичен ъгъл, в контрапункт с красотата на природата. В разказа „Български Рим” авторът преартикулира величието на българската история с нейния легендарен дух, а в „Между два огъня” се противопоставя на великосръбския шовинизъм и постоянно нарастващите му геополитически претенции.

В разказа „От Дойран до Кавала” писателят проблематизира постоянната промяна на политическите граници на Балканите, репродуцира националните ни носталгии и дълбоката ни травматичност по Македония. Това отчетливо се усеща в разказите „Демир-Хисар”, „Сер”, „Кавала”, „Скъп пленник”, „Подвиг”, „Окървавено писмо”, „Боев триумф”.

Друга значима книга, която го представя пред читателската публика, е „Разкази” (1909). Тя очертава профила на България като далечна и изостанала провинция в началото на XX столетие. Герой на тези къси разкази е обикновеният градски човек, изгубен в ежедневието си в борба за насъщния, който живее и умира незабелязано („Той ще умре”). Градът е представен чрез своите маргинали, престъпници – „Престъпник”, „Помилван”, „Най-смелият войник”, „Държавен служител”, „Без светлина”, „Среща”, както и заможните градски слоеве – „Дете”, „Вила”, „На пътя за София”. В тези разкази е показана социалната неравнопоставеност, жестокостта на обществото и неговите нрави, самотата и душевната изолираност на човека. С фина психологическа зарисовка са представени множество човешки състояния, вълнения, надежди. Текстовете прехвърлят мостове към градските разкази на Г. Райчев, Г.П. Стаматов, К. Константинов.

Докато разказите му показват социалната нищета на периферията, фейлетоните бичуват обществените пороци, предизвикали това състояние. Именно те спечелват врагове на Ненчо Илиев. В тях той подлага на унищожителна критика партии, лидери, идеологии, литературни кръгове и отделни творци. С особена ирония Илиев говори за „многочумната анкета” на в. „Вечерна поща”, наричайки я „писателски лигавения” („Лъх от Парнас”). Под критичното му перо са авторитети като И. Вазов, А. Страшимиров, К. Христов, Е. Пелин, Т. Кунев („Послесловие към Лъха от Парнас”, „Литературна хроника”, „Писатели и хонобари”, „Литературна беседа”).

Ненчо Илиев конструира климата на културната периферия чрез изобразяване на омразата между вестниците, професионалните сблъсъци, издребнените фигури в българския интелектуален живот. Той подлага на унищожителна критика символизма, очертавайки фигурата на Т. Траянов, осмива народничеството в литературата в образа на Д. Немиров и поръчковата критика. Пародирани са писателските кафенета, бохемските кръгове, сензационните издания.

Без шлифовки и грим Сириус показва грозните нрави в българския културен живот. Във фейлетона „Лъх от Парнас” той напада едно булевардно издание: „Ако има виновник в тази работа, това е черният сътрудник на „Вечерна поща”, който осезателно доказва грубото си невежество върху българската литература. Но от това не следва, че трябва да се прости великодушно на неговите патрони, които макар че имат очи и на очите си очила, сѐ пак се оказаха толкова слепи, че допуснаха на сътрудника си да хване „Вечерна поща” за носа и да я заведе „при Димчо Дебелянов”, третостепенен коректор на в. „Ден”. (Сириус, 1910: 11)

Днес това звучи пресилено, в него отехтява жлъчният смях на „Българан”, но е и свидетелство за жестоките полемики, развихрили се по страниците на печата и литературното говорене в България. Както показва по-нататъшната журналистическа дейност на Ненчо Илиев, критерият, който той прилага към българския журнализъм е изключително висок, присъщ на световните стандарти и модели, тъй като и до днес Илиев има най-много публикации в европейската преса.

Под картечните откоси на сатирата му попадат Т. Влайков, А. Протич, А. Кипров, И. Андрейчин, Ц. Церковски, Д-р Кръстев, П.Ю. Тодоров, Р. Стоянов. Годината 1910 Илиев определя така: „колкото богата с политически събития, толкова бедна в областта на нашата книжнина”. (Сириус, 1910: 12) Паралелно с литературата, той разглежда и печатните издания – „Слънчоглед”, „Българска независимост”, „Българска сбирка” и др., но е особено критичен към хумористичния печат: „Старата година ни донесе и три хумористични вестници – и трите без хумор. И трите в конфликт със сатирата, във вражда с остроумието и охотно предоставили страниците си за randevu на простацината”. (Сириус, 1910: 14) Видимо е, че той поставя много високи изисквания към сатирата. Сатирикът Сириус прозира един дълбок симптом, присъщ на културната периферия: „Едва ли има друга страна като България, с по-малко читатели и с по-много писатели.” (Сириус, 1910: 15)

Най-негативни са оценките му за българската критика. Тя е продажна, в повечето случаи писана не за произведението, а за твореца: „Не съм бил никога критик, и не само че не желая да бъда, но ако по някакво недоразумение ме зачислят в щаба на българските критици, бих се самоубил.” (Сириус, 1910: 15)

Когато четем тези текстове след повече от един век, виждаме, че те са актуални и днес. В нашите географски ширини подобни фейлетони осъждат на смърт авторите им, защото такива нападки не се забравят. Комунистите няма да простят текстове като: „Според социалистите в столицата трябва да има толкова повече млекарници, колкото по-много хора се нуждаят от кисело мляко. В областта на литературата обаче работата е свършено друга; количеството на умственото производство съвсем не зависи от числото на потребителите и поне към него Марковите теории са неприложими.” (Сириус, 1910: 16). Те са особено безкомпромисни в случаите, когато са засегнати харизматичните им водачи: „старият ратник за възтъргжествуване на пролетарските идеали г. Димитър Благоев, напусто е хабил енергията си да организира яйчарите; би имал той

несравнено повече последователи и би постигнал блестящи успехи, ако бе се нагърбил да организира писателстващите”. (Сириус, 1910: 16)

Чрез безпристрастното си перо Сириус се представя като демократ, защото няколко реда по-надолу във фейлетона „Писатели и хонорари” той осмива Ив. Е. Гешов – водач на Народната партия, превръщайки го в един от постоянните персонажи на своите сюжети. В тях се срещаме с различни литературни компании и кръгове, като всеки от творците е характеризиран пределно лаконично. Евгения Марс, за която „никой не пише лошо, макар че всички лошо говорят”, е очертана чрез своята безгранична суета, Г. П. Стаматов чрез пиянството му, П.Ю. Тодоров чрез маниерниченето му, това предизвиква авторовата ирония, че: „колкото един писател е по-мошен и по-оригинален, толкова повече време се изисква да бъде оценен сред широките кръгове”. (Сириус, 1910: 20) Текстът прави реминисценции относно схващането на Пенчо Славейков за рецепцията на Яворов от българските читатели.

Като взема за повод календара на Народната партия за 1910 г., Сириус написва фейлетона „Влиянието на една трапеза върху българската литература”. Политическата му сатира напомня както тази на кръга „Българан”, така и на самия Хр. Смирненски, когото той отрича. Политическата кохорта се начева с д-р Геннадиев, Ив. Е. Гешов, Гр. Начович, Е. Георгиев, който „имал познание по банкерските дела, но нямал разумение по политическите борби”. С голямо презрение Сириус се отнася към творците, които блюдолизничат пред политиките. За пример е взет К. Христов, който написва сонет за Стамболов, а някога се е афиширал като враг на тираните. Към репресиите на стамболовистите Илиев е непримирим. Следва яростната му канонада от риторични въпроси: „Но кой ограби България?, Кой напълни казармите със студенти?, Кой изпълни тъмниците с невинни граждани?, Кой издигна бесилки?, Кой наруши конституцията – статията не казва.” (Сириус, 1910: 22)

Сириус показва как нацията ни е преживяла поредица от политически травми, след всички тези исторически фрустрации е редно да зададем въпроса: „Кой уби „глашатая на правдата” Ненчо Илиев?” – това пък Историята не казва. От зоркото око на българския интелектуалец не убягва трансформацията на творци от лявото в дясното пространство. В коментара си за Д. Кьорчев относно статията „Любовта към отечеството” Илиев задава въпроса защо не е писал по същия начин, когато сътрудничи на социалистическия печат.

Символистичната поезия на Т. Траянов е припозната като „псалми” и в нея Сириус провижда смиреност и бягство от обществения живот, за разлика от „ломът” и „валомът”, които отвеждат до Черната джамия. Е. Пелин е обвинен в конформизъм, той взема хонорар и от радикалите, и от социалистите, и от стамболовистите. Н. Г. Данчов е заподозрян в епигонство относно маринистичната тема; не е пощаден и Т. Кунев-Ланчело заради брадата му на библейски пророк. Но според Илиев това не стига, искат се и други качества за творчество. Фейлетони като „Африкан Краводерски” и „Към Борисовата градина” нападат В. Радославов и неговата Либерална партия. Сириус посочва, че партиите си

имат и трибуни („Народни права“, „Балканска трибуна“, „Камбана“, „Мир“, „Реч“ и др.) и журналистиката там директно е заподозряна в лъжа.

Подобно на Смирненски, Илиев успява да раздвижи картините на столичния град и декорите на неговата карнавалност. Докато Смирненски вижда предградията, Сириус изобразява провинциализма дори в центъра на столицата. Българинът започва да се облича „сякаш от моден парижки магазин“, във файтоните седят хора, на които „се мъчат да покажат, че им е твърде охолно, но явно се вижда, че не са навикнали още на подобен лукс“. (Сириус, 1910: 29) А по-страшни от парвенющината са навиците им да предизвикват завистта на другите. В културната периферия човекът „повече се нуждае от завистта на другите, нежели от тяхната почит“.

Фейлетонистът показва два вида свои събрата – тези, които имат остро перо и така си печелят врагове, и такива като г. Petrone, „който сякаш се мъчи да разбере, защо през толкоз дългото си фейлетонствуване не успя да си създаде врагове“.

В центъра на фейлетона „Послание“ е образът на „белгийско-системния“ политик Ив. Е. Гешов, който „придобива политически познания в Белгия, а богатства печели в Букурещ; шеф на Народната партия, която черпи свободолубие от английски теории, но ги прилага по анадолска практика“. (Сириус, 1910: 31)

Политическият коментатор Сириус показва пътищата, по които се забогатява в едно периферно пространство между Изтока и Запада – Гешов притежава акции в дружество „Балкан“, председателства българската академия, собственик е на четири ежедневни вестника, на десет къщи, на четири арабски коня.

Това е доказателство, че образът на българския политик не се е променил през последните 100 години. Колко съвременно звучи текстовият корпус: „Освен това Белгия, твърдиш ти (Гешов б.а.), била рай за богатите. Чудно ми е, защо стоиш още, та не почнеш да си прибиращ багажа! Ако нямаш намерение да изпълниш завещанието на Евлогия (Георгиев, б.а.), бъди уверен, че България нищо няма да загуби от твоето изселване. Колко пари заплати на в. „Дневник“ да ти печати реферата?“ (Сириус, 1910: 33)

Приближаващи се към гневни политически памфлети са „Програмата на Народно-либералната партия“, „Послание“, „Врагове на своето призвание“, „Из творчеството на Народно-либералната партия“, „Българският Заратустра“.

Защо Сириус избира точно образа на Гешов? Той е свързан с огромен скандал за присвояване на част от завещанието на Евлоги Георгиев, което той е оторизиран да изпълни. „Ако Гешов се ръководеше по програма, той никога нямаше да стане милионер. Впрочем, напоследък и той прегърна една програма, ала достатъчно е само някой да му се изкашля от двореца, за да падне смилено на колене, а заедно с него да коленичи и цялата Народна партия.“ (Сириус, 1910: 35)

Пред погледа на Ненчо Илиев преминава целия зрелищен въртоп, наречен обществен живот. Докато Гешов се обогатява, Ст. Данев предава държавните интереси. Той управлява не по своя програма, а по руска и затова няма силна партия, а търси коалиция със слабите. Чрез визиите на Сириус се открояват раз-

личните партийни ориентации – на националисти, либерали, социалисти. Цялата политическа безпринципност той рисува така: „Колко пари ви струват вас принципите! Ето социалистите имат най-много принципи, но тъкмо затуй се цепят на тесни и широки, на либерали и консерватори и между тях кипи такава омраза, каквато, ако имаха против буржоазията, отдавна щяха да осъществят поне своята минимална програма.” (Сириус, 1910: 35)

Интелектуалецът разбива една от големите инсинуации на всички режими, осъждайки стремежа им за присвояването на Ботев – стамболовистите го вземат за свой, а по-късно и социалистите: „Не стига ли дето социалистите не го оставят на мира: тесните искат да го изкарат тесен, широките – широк. Остава сега само народняците да го направят гешефтар!” (Сириус, 1910: 37)

Освен образа на българския политик за следващите 100 години Ненчо Илиев успява да открие характерологичното у българина: „Особено на българите много им се иска да бъдат такива, за каквито не са родени. Ето защо имаме началници на отделения, които не заслужават да бъдат дори и архивари в Сибир, понеже те мислят, че достойнството на началника се състои в церемонията да пуши пури на публични места и да върши низости на безлюдни къшета. Имаме и вестникари, неспособни дори и марките да лепят. Познаваме и писатели, лишени от дарби, но надарени с пламенна любов към слава. Срещаме жени, достойни за мъже и мъже, недостойни дори и за жени.” (Сириус, 1910: 39)

Другата развенчана политическа фигура е тази на В. Радославов: „Но какво да кажа за г. Д-р Радославов, ученик на Фридрих Ницше и на оная партия, която се гордее, че между своите прочути членове брои бурните духове на Христо Ботев и Васил Левски!” (Сириус, 1910: 40)

Големият принос на Ненчо Илиев-Сириус в интелектуалната ни история е, че той се явява културен медиатор между България и Италия, преводач, представител на печата при българската легация в Рим (1924). Той запознава българската публика с италианския писател, поет и драматург, нобелист за 1934 г. Луиджи Пирандело чрез сказката „Луиджи Пирандело. Италиански драматурзи и драматически трупи”, която публикува в сп. „Огнище” (1926) и „Българска мисъл” (1927). През 1930 г. Сириус публикува в сп. „Българска мисъл”, кн. 4 статията „Пенчо Славейков в Рим”, написва книгата „Царица Йоанна и нейния род” (1931).

Но целия културен обмен между двете държави той анализира в статията си „Литературните ни приятели в Италия” („Българска мисъл”, 1927, кн.5). Изтъкнат е фактът, че наред с политическите, журналистическите и търговските отношения между България и Италия, успешно се развиват и литературните. В българското културно пространство Сириус озвучава имената на д-р Енрико Дамяни, проф. Аурелио Палмиери, проф. Еторе Ло Гато, Франческо Сапори, проф. Артуро Крония, проф. Чамполи и проф. Горини.

Почитателят на италианската литература Илиев представя романиста и художествен критик Франческо Сапори, който посещава България и я популяризира в редица статии в италианския печат (най-вече в римския всекидневник

„La Tribuna”, издаван между 1883 и 1946 г.). Профилът на слависта Енрико Дамяни, преводач на разкази и стихове от Вазов, Ботев, Славейков, Яворов, Дора Габе, Дебелянов и др., го разкрива като тънък познавач на националната ни литература. Той подготвя и издава антология, озаглавена „Poeti bulgari”. Дамяни издава сборник с разкази от Вазов, озаглавен „Cuore bulgaro”, и цикъл със стихове от Димчо Дебелянов, отпечатан в сп. „Rivista di letteratura slave”, Т. I, кн. III и IV. Дамяни е голям приятел на България, като поддържа редовни контакти с българската колония в Рим.

Отличен лингвист със задълбочени познания върху италианското изкуство и литература, Илиев презентира главния редактор на списанието проф. Еторе Ло Гато, преподавател по руска литература в Римския университет, който включва в програмата си и българска литература. Той превежда две статии на Божан Ангелов – „Кратка история на българската литература” и „Творчеството на Иван Вазов”, а също и статията на А.П. Стоилов за „Българския фолклор в чуждата литература”, публикувани в отделна книга. Неговото списание е трибуна на българската литература. Европеистът Сириус, с пристрастието си към латинската култура, отделя специално внимание на проф. Артуро Крония – изследовател на нашата литература и история. На страниците на сп. „L’Europa Orientale” той публикува студия върху богомилството. Неговият колега проф. Чамполи издава книга с български народни песни и изнася в Рим сказка, посветена на България.

Ненчо Илиев показва, че особено големи са заслугите на проф. Аурелио Палмиери, директор на Института за Източна Европа в Рим, завеждащ славянската секция, който разглежда в широки контексти Източна Европа, Русия и Ориента. Палмиери пише за съвременната българска църква и е силно ангажиран с каузата „Македония”: „Но онова от дейността на Палмиери, което непосредствено ни засяга, то е, че той публикува в италианските вестници: „Il Mezzogiorno”, „La Tribuna”, в сп. „L’Europa Orientale” и „La vita italiana” и други, десетки статии за Македония и за България”, пише Илиев. (Илиев, 1927: 386-387) Реквиемно българският писател отдава почит на италианския българист, който с факти, цифри и документи доказва българския характер на Македония.

По страниците на италиански вестници и списания „La vita italiana”, „L’Europa Orientale”, „Rassegna economica”, „Il Mondo” Ненчо Илиев публикува десетки статии, защитавайки българската кауза след Първата световна война. Свои разкази публикува в италианските списания „La tribuna illustrata”, „Tutto”, „La Rivista di cultura”. През 1926 г. Илиев написва книгата „Мусолини и неговото дело”.

В бурната есен на 1944 г. Сириус е арестуван и въдворен в лагер. В политическия си трилър хроника „Убийствено червено” Христо Троански изяснява причините за репресиите върху него: „За писателя Ненчо Илиев обаче няма кой да се застъпи. А и едва ли биха могли да го изтръгнат от лапите на Левчо, тъй като самият Югов е поръчал „да му се види сметката”. Не заради фейлетоните и сатириите, подписвани с популярния псевдоним на Илиев – Сириус, не и заради

романите му „Ирина” и „Стръмният път”. Заради претърпелите няколко издания негови биографични книги за цар Борис Трети и царица Йоанна. Върл монархист, изцяло побиращ се в схемата за изстребване на „фашистката” интелигенция!” (Троански, 2003: 65)

Днес от архивите се прокрадват откъслечни сведения за последните дни на големия журналист и демократ Ненчо Илиев-Сириус. Ако перифразираме Цв.Тодоров от книгата му „Страхът от варварите (2009), наблюдаваме изместване на интелектуалния от жертвения разказ, с надеждата, че страданието ще бъде признато и овъзмездено. Благодарение на упоритите издирвания на Троански, научаваме за зверското му убийство: „Ненчо Илиев-Сириус загива в един от никнешите като гъби след дъжд лагери. На въже от усукан чаршаф. Никой няма да повярва, че сам е сложил край на живота си. От бараката, където намират бездиханното му тяло, някой от лагерниците чул да се разнасят преди това странни шумове и пресекуващо хриптене – сякаш душат човек и нозете му ритат дървения нар. Останалото е инсценировка, както при „самообесването” на Данаил Крапчев и „скока” на генерал Цанков.” (Троански, 2003: 66)

Смъртта му попълва мартирологията на тоталитарните насилия. Политическите и литературните му врагове осъществяват разправата с критика и присмехулника, хроникъора на личностите и събитията от своето време, международния кореспондент, защитника на българската национална кауза.

Последният, който го вижда жив, е Дафина Кьорчева (дъщеря на критика Димо Кьорчев), чийто спомен е потресаващ: „Видях двама въоръжени мъже да влачат мъж без сако, с една обувка, стискащ чанта в ръка. За миг обърна лице към мен – Ненчо Илиев-Сириус! Явно каза нещо, което не можах да чуя. Помня само – „... приятелите”. Може би – „обади на приятелите”. Някаква отчаяна молба за помощ, преди да го натикат в леката кола.” (Троански, 2003: 65)

В последните си мигове като свободен човек, той – мразеният, преследваният, заклеяваният, отправя отчаян зов към приятелите. Но къде са те? Враговете му са много повече от приятелите, а палачите – повече от всичките, взети заедно. Останалото е заключено във времето. После идва забравата.

Литература:

1. Iliev, N., Literaturnite ni priyateli v Italiya, Bulgarskamisul, kn. 5, 1927.
2. Kyulyavkov, K., Spomeni za Hristo Smirnenski, Narodna mladezh, Sofiya, 1954.
3. Sirius, Feyletoni, Pechatnica na S.M. Staykov, Sofiya, 1910.
4. Tahov, G., Biografut na Car Boris, NenchoIliev-Sirius, ne se zavurna ot lagera, Demokraciya, №67, 19 mart 1992.
5. Troanski, Hr., Ubiystveno cherveno. Trilur-hronika, Izdatelskoatelie Ab, Sofiya, 2003.